

DR. MARTON JÓZSEF

A „KATOLIKUS” II. RÁKÓCZI FERENC VALLÁSOSSÁGA

Nel 1704 Ferenc RÁKÓCZI il II. (1676–1735) é stato eletto principe di Transilvania. Tra i suoi avi troviamo nomi di famiglie nobili e cattoliche come i Zrínyi, i Báthory ed i Rákoczy. La nonna (Zsófia Báthory) come giovane principessa é stata costretta a diventare protestante (calvinista), ma dopo la morte del suo marito (György Rákoczi il II.) ritorna di essere cattolica. Come nonna devota- accanto la madre, Ilona Zrínyi, il nipote é stato ammaestrato nella fede cattolica. Ferenc Rákóczi il II. ha é rimasto fino alla fine cattolico. Tutta la sua vita é stata permeata dalla preghiera.

Az utóbbi időben nagy számban szerveztek ünnepi megemlékezéseket, tudományos konferenciákat, szimpózionokat II. Rákóczi Ferenc (1676–1735) emlékére és a neve alatt fémjelzett nemzeti felkelés felidezésére. A több évet is egybefogó rendezvény-sorozatra az alkalmat a szabadságharc és Rákóczi erdélyi fejedelemmé választásának 300. évfordulója szolgáltatta. Ezek az emlékünnepek nemcsak a Rákóczi Ferencel és a magyarság történelmének nagyban meghatározó korfordulójával foglalkozó történészeknek biztosítottak kiváló alkalmat az események újragondolására és realisabb megközelítésére, hanem még az ünnepeken szonokló népzéreknek és politikusoknak is elveik alátámasztására.¹

Nehéz a múlt nagy személyiségeit helyesen megítélni, róluk realis képet alkotni, különösen akkor, ha fejük fölé már-már diadémet képzelnek(ünk) el az utókor hálás emberei. Cselekedeteiket követendő példaként idézhetjük, de helytelenül járunk el, ha elhallgatjuk az életüket mozgató láthatatlan rugókat, hibáikat, személyiségük fejlődési folyamatát.

Amikor valakinek tetteiről akarunk véleményt alkotni, elengedhetetlen, hogy egész személyiségét is mérlegeljük. Ez az a tükör, amely fényt vet a belső indítóokokra, segít abban, hogy helyesebben mérlegeljünk. Ez a feltétel hangsúlyozottabb formában áll a történelmet formáló vagy egy-egy történelmi fordulópontban élő és tevékenykedő jelentős személyiségek helyes megítélésénél. Emberi nagyságukat, nemes értékeket hordozó és érvényre juttató egyéni-

¹ *Cum Deo pro Patria et Libertate*, (felelős kiadó és szerkesztő: MUZSNAY Árpád), Szatmárnémeti, 2003, 13–244.

ségüket jobban megérthetjük, ha egészében – lelki-szellemi beállítottságukkal együtt – szemléljük őket.

II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelem történelmi szerepének, személyi varázsának, egész küzdelmes életének reális megítélésében nem kis szerepet játszik vallásos beállítottságának figyelembe vétele. Egyéb helyzetfeltárásoktól és emberi karakterének elemzéseitől eltekintve, tanulmányomban csupán erre, II. Rákóczi Ferenc vallásosságára szeretnék reflektálni.

Bátran kijelenthetjük, hogy Rákóczi egész élete folyamán Istent féltő és szerető ember volt. Katolikus hitét gyakorló vallásos családba született (Borsi, 1676. március 27.). Születése után – a kor egyházi gyakorlata szerint bizonyára a 8. napon – a szent keresztségben részesült.² Saját fogalmazása szerint: „a szent keresztség fürdője által megtisztítva a bűntől, melyben fogantattam, a te fiaid közé felvettél.”³ Édesapját korán, hat hónapos korában elveszítette (1676 nyarán). Az árvaságra jutott Ferenc Isten-képének „atyai” vonása, a szerető és jószágos Istenbe vetett hite mégis egészségesen fejlődött, „*semmben az én nevelésemet ez után megfogvatkozni nem engedted*”.⁴ Igaz, előbb „női” nevelésben részesült. Édesanyja, a „fiatal fejedelem-asszony”, a 33 éves Zrínyi Ilona és nagyanyja, az „öreg fejedelem-asszony”, a 47 esztendőös Báthori Zsófia, aki Rákóczi megítélése szerint „*szent életű volt*”, valóságos küzdelmet vívtak egymással a nagyra hivatott árva neveléséért.⁵ Mindenképpen vallásos családi légkör vette körül. Ebből nem hiányoztak a személyiséget fejlesztő játékok, a világi és vallásos énekek dallamkeveredései, a mesék és a vallásos motívumú példázatok (főnix madár, pelikán) stb., amelyek formálták emberi jellemét és keresztény hitét.⁶ No, meg a megbízott tanítók, akik Ferencet rangjához illő erkölcsi és vallásos nevelésben részesítették (Ahogyan ő írja: „*rászorítottak az imádkozásra*”).

Az 1681-es történelmi év Rákóczi Ferenc életében is nagy változást hozott. Női nevelését a „férfias” nevelés váltja fel. Édesanyja „*elkülöníti a női szobától, felmenti a nők gondozása alól*”, és a

² R. VÁRKONYI Ágnes, *A fejedelem gyermekora (1676–1688)*, Magyar Könyvklub, 1989, 35.

³ II. RÁKÓCZI Ferenc, *Egy bűnös vallomása*, in: *Erdély öröksége VII. kt.* (szerk. Makkai László), Bp. Franklin Társulat, é. n. (továbbiakban: *Vallomásai*) 63.

⁴ Uo.

⁵ VÁRKONYI, 40.

⁶ Vö. VÁRKONYI, 63–92.

férfiak gondjára bízta. Tanítására és nevelésére Badinyi János ferences atyát kéri fel. Szellemi oktatásának menetét meghatározó *Ábécés könyvecske* (Kassa, 1674) mindent tartalmazott, amelyet egy kezdő iskolás gyermeknek akkor tudnia kellett: a betűket, a kiejtési gyakorlatokat, a legfontosabb imákat, a katekizmusi kérdéseket. Összességében rengetek anyagot nyújtott az *Ábécés* könyv. De a Könyv élén ott áll az a tömör fogalmazvány, amely évszázadokon keresztül a katolikus katekizmusok első kérdése, és amely pontosan összegzi a nagy emberi létkérdést: „*mi végre vagyunk a világon*”.⁷ Mai feleletünk sem lehet más, mint Rákóczi Ferenc *Ábécés* könyvéé: „azért élünk a világon, hogy Istent és szeretetét megismerjük, azt viszonzzuk, és eljussunk az örök életre”.⁷ Ez a mondat irányt szabó lett a későbbi fejedelem életében. Amint ez az életcél kijelölő és befolyásoló katekizmusi felelet meghatározta egész vallásos beállítottságát, ugyanúgy a gyerekkorában kialakított vallás-gyakorlatok és szokások belé ívódtak és keretet biztosítottak felnőtt keresztény életének. „*Imádkoztam reggel és este*”⁸ – mondja kisgyermek időszakáról. Gyermekkori imáit soha nem felejtette el. Az *Ábécés* könyv sok részlete, kifejezése, gondolata megtalálható az öregedő fejedelem írásaiban is.⁹ Mindez bizonyítja, hogy a gyermekkorában kialakított Isten-képe és vallásos elkötelezettsége idősebb korában csak kibontakozott, mint a csírájából kifejlődött növény.

Katolikus öntudatossága már akkor megmutatkozott, amikor nevelőapjának (Thököly Imre) lutheránus tanácsosai abban sántikáltak, hogy katolikus hitében megingassák: „azt óhajtották, hogy felekezetükhöz csatlakozzam”.¹⁰ „Gyakran ravaszul próbára tettek, hogy hitemtől eltántorítsanak – vallja –, ámbár tanítóm, Badinyi János, mint igaz keresztyén és Tégedet s bennünket teljes odaadással szolgáló ember, megvédett engem, úgy mint tehetette”. A hitbéli állhatatosságát viszont nem önmagának, hanem Isten kegyelmének tulajdonította és, köszönte meg („Hitemben állhatatossá tettél”).¹¹ Hitéhez ragaszkodó gyermekkori magatartása fokozottabb mértékben ismétlődött meg Marosvásárhelyen 1707. április 5-én, a fejedelmi be-

⁷ Vö. VÁRKONYI, 155–158.

⁸ *Vallomásai*, 64.

⁹ Vö. VÁRKONYI, 161.

¹⁰ *Vallomásai*, 65.

¹¹ *Vallomásai*, 66.

iktatáskor. A marosvásárhelyi Domus Históriaiból imígyen olvashatjuk: „Az installációra való előkészületnél a reformátusok követelték, hogy az installáció vallásos része templomukban legyen. Rákóczi kijelentette, hogy azonnal Daciából eltávozik s az anyaországba tér vissza, ha kálvinista templomba viszik. A vallási szertartás helyéül a Jezsuiták kis templomát jelölte ki.” A Te Deumot a fejedelem udvari papja, Zichy Pál címzetes püspök és apát tartotta.¹²

II. Rákóczi Ferencet tizenkét éves korában a császári rendelkezés értelmében édesanyjával és Julianna leánytestvérével Bécsbe vitték, és Kollonich Lipót bíboros, esztergomi érsek (1695–1707) gyámsága alá helyezték. Hamarosan és végleg „elválasztották anyjától” és testvérétől „könny és zokogás között”, s előbb a csehországi neuhausi (ma: Jidřihov Hradec) jezsuiták kollégiumában tanult és nevelődött, majd Prágában folytatta filozófiai tanulmányait. Erre az időszakra úgy emlékezik vissza, mint aki „az Istent csak félte és nem szerette”. Magatartásának okát később meg is magyarázza. Az értelmi hiányban, az ismeret szegénységében látja az istenszeretetének gyengeségét. „De bocsáss meg Uram, mert még nem volt elegendő érett értelmem annak megismerésére, hogy igazán te tartottál meg és vigasztaltál keserveimben... Akinek azonban élő hite van s hiszi, hogy te vagy mindeneknek teremtője és megtartója, hiszi, hogy Tőled jó minden jó.”¹³ Neuhausban és Prágában a jezsuiták nagy hatással voltak a fiatal Rákóczira. Később, Vallomásaiban is bevallja: „Bízva hiszem, Uram, nem róttad fel vétkemül azt, hogy bár egy ideig indítást éreztem rá, mégsem szántam el magam a jezsuita rendbe való lépésre.”¹⁴

II. Rákóczi Ferenc mindig tudatában volt kiválasztottságának. Mint Jeremiás próféta beszámol elhivatottságáról, ugyanúgy vallja Rákóczi is a származásától meglévő hivatását. „A te gondviselésed előkészítet a nyilvános fellépésre, hogy a visszavonultságból kilépve, az uralkodó fejedelem méltóságát öltözzem fel, amelynek jegyét már származásomnál fogva is magamon hordtam ugyan a te jóságodból.”¹⁵ Fohászaiban többször felelegeti az Istentől kapott küldetését. Többek között egyik imájában így könyörög az Oltáriszentség előtt: „Vezetőnek rendeltél engem, mintegy lámpásnak állítottál engem; te

¹² *Domus Historia Marosvásárhelyiensis*, (fordította Karácsony Márton), 19. l.

¹³ *Vö. Vallomásai*, 73–75.

¹⁴ Idézi: KÖPECSI Béla, *Rákóczi útjain*, Bp. Lucidus Kiadó, 2004, 12.

¹⁵ *Vallomásai*, 79–80.

adhatod meg nekem az útnak ismeretét, melyeken az ideig-óráig rám bízottakat vezetnem kell; te adhatsz nekem fényt, hogy a világ sötét útjain világítsak nekik”.¹⁶ Vallomásaiban pedig teljes bizonyossággal azt is lejegyzí, hogy „Erdély szabad fejedelmeinek örököse voltam ... Egyedül az én személyem volt az, amely az én hazám, az én őseim tekintélyénél fogva az egyformán gondolkodók szándékait egyesíteni bírta és a külföld keresztyén uralkodóinak baráti támogatását ki-
eszközölhette.”¹⁷

Kiválasztottságának tudatában van, mégis olyan nehezen képes megmagyarázni az általa vezetett szabadságharc értelmét. Ezzel kapcsolatosan állítja: „Megvallom fájdalommal és bűnbánóan, hogy folyton-folyvást visszaéltem kegyelmeddel.” A sok kudarcot és balszerencsét elfogadta ugyan, de bevallja, hogy akkor, a szabadságharc időszakában hiányzott benne az igazi meggyőződéses hit. A megpróbáltatásokról mondja: „Felismertem, hogy Tőled jönnek és megérdemlem azokat; szájjal is szokásból mondtam neked köszönetet, de szívem és cselekedeteim messze maradtak tőled és így valósággal hazudtam neked.” Viszont lelkiismeretében mindig nyugodt volt. Sohasem helytelenítette azokat az okokat, amiért „saját maga és nyomorult népe szenvedéseitől indítatva megkezdte hazája felszabadításának művét.” De hozzáteszi, hogy a „világi politika szabályai és elvei, s az emberi bölcsesség csalóka számításai szerint” cselekedett, „inkább az önmagammal való megelégedés gyönyörűsége vezetett; hadd bánkódjam kérlek, Uram, ezek miatt!”¹⁸ És az önmar-cangolásig skrupulus rodostói remete azt is lejegyzí: „Fejedelemtörí tettemet éltem minden napján szánni és bánni fogom.”¹⁹

II. Rákóczi Ferencet sokszor becsapták, sokszor került kilátástalan helyzetbe. Azonban az ilyen szorult körülmények között sem esett kétségbe, nem lázadott az Isten ellen, hanem Hozzá folyamodott, még erőteljesebben imádkozott. Amikor a bécsújhelyi börtön ugyanazon cellájában raboskodott, ahonnan nagyapját, Zrínyi Pétert vitték a vérpadra, akkor sem veszítette el istenhítét, hanem: „szorult helyzetben kiöntöttem kéréseimet előtjed, Uram, s ennek megtörténtével

¹⁶ II. RÁKÓCZI Ferenc, *Fohászai*, SzIT. Bp. 2001, 44.

¹⁷ *Vallomásai*, 79.

¹⁸ *Vallomásai*, 80–81.

¹⁹ *Vallomásai*, 130.

oly hirtelen megvilágosítottnak és megvigasztaltatnak éreztem magamat.” De a Vallomásaiból egyértelműen kiszűrhető, hogy ekkor az Isten-képe nem a szeretettől áthatott Atya képe volt, hanem a mindenbe-beletörődés uralkodott el rajta. „... elhatároztam magamban és igazán alávettem magamat akaratomnak; de lemondásomnak sem a szeretet, sem a félelem nem volt az alapja; nem féltetek téged, mivel a te jószágod miatt igen elbízom magam; de nem is szerettelek, mivel nem tudtam mi az, szeretni téged.”²⁰ A börtönben a halálra készülve lelkileg valósággal átalakul, „megújul”. Önkéntes böjtölésre vállalkozik. Az újhelyi jezsuita rendház igazgatójának, Sagel atyának meggyónik. A Szűzanya tiszteletére írt imádságos könyvet rend-szeresen olvassa. Fogsága vége felé forgatni kezdi a Szentírást, igaz „kíváncsiságból, és az ótestamentum könyveit felületesen.”²¹ Felesége és a jezsuiták közbenjárására Lehmann bécsújhelyi kapitány segítségével (akit tettéért felkoncoltak) megmenekül a börtönből és a kivégzéstől. Szabadulásának napjára úgy emlékezik vissza, mint a kegyelem órájára, „Istentől előre elrendelt nap”-ra.²² Ennek ellenére, szabadulását követő időszakban hideggé válik a feleségével (Hessen-Rheinfels Sarolta-Amália) való kapcsolata. Többször megszegi a házassági hűséget, amit öreg korában nagyon megbánt.²³

„Szigorúan vallásos volt és maradt mindhalálig... Megtanulta az önmagán való uralmat és el is bírta rejteni legbensőbb érzelmeit is”²⁴ – állítja róla Marcali Henrik történetíró. Vallásossága azonban nem volt elfogult, még kevésbé bigott. A katolikus hit buzgó gyakorlása, a hit személyes megélése jellemezte. Nála őszinte vallási türelemről beszélhetünk. Tudja, hogy ezt nem nézték katolikus felsőbb körökben jó szemmel. Jelzi is: „Azzal vádoltak igen sokan, hogy sokat tettem az igaz hit kárára, de emiatt mindeddig nem vádolt a lelkiismeret.”²⁵ Igaz, a szabadságharc győzelméért a szécsényi országgyűlésen (1705) kész volt az egyházak közötti kompromisszumra, a különböző felekezetek közötti békés együttműködés szorgalmazására. 1705. szeptember 20-án személyesen Rákóczi kimondja: „a három religiót a

²⁰ Vallomásai, 92–93.

²¹ Vallomásai, 96–98.

²² Vallomásai, 105.

²³ KÖPECZI Béla, *Rákóczi útjain*, 16–17.

²⁴ MARCALI Henrik, *Erdély története*, Bp. 1935, 192–207.

²⁵ Vallomásai, 135.

maga szokott törvényes szabadságában megtartom és másokkal is megtartatom.”²⁶ Szécsényben azonban csak kompromisszumról beszélhetünk az országgyűlés 6. paragrafusában megfogalmazott jezsuitákat kitiltó törvény miatt. Hat vármegye (Pozsony, Nyitra, Trencsén, Túroc, Érva, Liptó) tiltakozott a fejedelemmel e határozat ellen. Cserey Mihály (1667–1756) Erdély históriája (1661–1711) című könyvében egyenesen Rákóczi szájába adja a jezsuiták „kártékonyágát” összefoglaló választ. „Rákóczi Ferenc megfélele a vármegyék szuplicációjára. Az Isten csudálatos vezérlésiből pápista emberrel mondatá ki az igazságot, és a jezsuitáknak minden istentelen praktikájokat napfényre vele kiadatá...”²⁷ Egészen nyilvánvaló, hogy a református történész korabeli felekezeti elfogultságáról van szó a Rákóczi és a jezsuiták viszonyának megítélésében. A fejedelem türelmi politikájával nem ítélte el a jezsuiták áldásos tevékenységét. A jezsuita rend „veszedelmes” mivoltát a „katolikus egyházra és általában a szabadságharcra” vonatkozólag Ráday Pál fogalmazta meg 1706 októberében a Francisci Principis Rákóczy responsum ad suplicationem sex comitatum contra relegationem fratrum Societatis Jesu ex Regnum Hungariae című iratában.²⁸ Rákóczi a jezsuitákat – a kitiltás ellenére – értékelte és kedvelte. A marosvásárhelyi beiktatáskor (1707) a jezsuiták kis templomát választotta a Te Deum megtartására. Józan magatartására jellemző, hogy az ezt követő erdélyi országgyűlésen (április 14-én), amikor előterjesztette az erdélyi katolikus püspökség visszaállítását, és javaslata heves vitát váltott ki, kész volt indítványát levenni a napirendről. Nem feszítette tovább a húrt. Rákóczi joggal remélte, hogy az erdélyi protestáns rendek méltányolják az ő nagyvonalú magyarországi valláspolitikáját, de csalódnia kellett.²⁹ Hasonlóképpen csalódnia kellett felsőmagyarországi hitfeleiben is, akik a protestánsoktól a templomok visszavételét követelik tőle, „*elfoglalják a kőtemplomokat, de a szeretet ama lelki templomát, amely igazán a Te lakásod, lerombolják.*”³⁰ A felekezetek közötti kölcsönös torzszalkodást nem kívánja

²⁶ KÖPECZI, 144–145.

²⁷ CSEREY Mihály, *Erdély históriája (1661–1711)*, Bp. 1983, 386–389.

²⁸ Vö. KÖPECZI, 145–146.

²⁹ SZÁNTÓ Konrád, *Az erdélyi püspökség helyreállításának kísérlete Rákóczi, megvalósítása a Habsburgok által*, in: *Katolikus egyháztörténeti konferencia, Keszthely, 1987*, 54–55.

³⁰ *Vallomásai*, 137.

összegezni. „Nem vizsgálom én azokat, Uram, hanem megvallván nyomorúságaimat, hitetlenségemet, gyarlóságaimat, gyengeségeimet, mélységes alázatomban megsemmisülve fogom ítéleteidet imádni és ennek kellő véghezviteléhez kegyelmedet hívom segítségül...”³¹

Politikai és erkölcsi végrendeletében is kifejezi a más gondolkodású, hitű és nemzetiségű embereknek az elfogadását és tiszteletét: „Minden embert tisztelnünk és szeretnünk kell, mivel Isten képmása, de e tiszteleten és a felebaráti szereteten kívül, amelyre kötelezve vagyunk, az alacsonyabbrangúak, sőt még az egyenrangúak is jó magatartásuk, hűségük, állhatatosságuk, előzékenységük, szellemességük stb. által teszik magukat többé vagy kevésbé tiszteletre méltóvá...” „Az egyenlők közt” a tekintélyes emberek elismerése „az emberek felett Isten szuverenitásának kisugárzása.” Ha mindenkinek megadjuk azt, ami neki kijár, „az Isten hatalmában és parancsolatában megalapozott igazságosság” szerint leszünk „udvariasok.”³²

II. Rákóczi Ferencet saját fogalmazása szerint „udvarias keresztény” embernek nevezhetjük, aki a más vallásúak és nemzetiségűek felé „nem ismeri a szüklátókörséget és a haszontalan kicsinyeskedést.”³³ Itt szeretném kiemelni, hogy nem véletlenül lett Rákóczi Ferencnek egyik könyörgő fohásza a katolikusok és reformátusok közös énekévé: „Győzhetetlen én Kőszálom” címmel. Ezzel az énekével népünk körében az összefogást, az együvé tartozást jó 300 éve szolgálja, de úgy is fogalmazhatnánk, hogy a vallásilag annyira megosztott erdélyi magyarság körében II. Rákóczi Ferenc lett az ökumenizmus előfutára. A lelkéből fakadt segélykérőének szimbolikus értékkel bír ma mindannyiunk számára: az összefogást sugallja, hiszen együtt énekelhetjük minden felekezeti érzékenység megsértése nélkül. Templomainkban évszázadokon keresztül külön-külön énekeltek és énekeljük. Közös összejöveteleinken, ünnepléseinken – nemzeti imádságunk – mellett miért nem tudnánk együtt zengeni:

Győzhetetlen én Kőszálom, védelmezőm és Kővárom,

A keresztfán drága árom, oltalmamat Tőled várom.

Irgalmazz meg én lelkemnek, ki vagy ura mennynek-földnek,

Könyörgők csak Felségednek, én megváltó Istenemnek. (DU. 210.)

³¹ Uo.

³² II. RÁKÓCZI Ferenc, *Politikai és erkölcsi végrendelete*, Akadémia, Bp. 1984, 329.

³³ II. RÁKÓCZI, *Politikai és erkölcsi végrendelete*, 330.

Merem állítani, hogy Rákóczi emlékének akkor adózunk hűségesen, ha a neki szervezett ünnepi megemlékezéseken, konferenciákon az ő éneke is elhangzik a szónokok, az előadók és a résztvevők szájából.

Tagadhatatlan, hogy a Fejedelem számára Krisztus – mint Kőszál – volt a legfőbb oltalom. Hozzá folyamodott rendszeresen. Egész keresztény életét, minden napját az imádság kötötte egybe. Szükségét látta ennek, mert gyengének és bűnösnek érezte magát. „*Te az én pásztorom vagy, Jézusom, én pedig a rühes juhod vagyok, aki oly sok-szor elcsatangol nyájadnak útjairól.*”³⁴ Krisztussal és Krisztusból élt.

A keresztény hit tudatos megélését nála az 1715. esztendőből szoktuk számítani. Ebben az évben otthagya a párizsi zajos életet, Grosbois-ban, a kamalduli szerzetesek kolostora mellett házat vásárolt. Itt, a kamalduli atyák lelki vezetésével teljesen kibékült az Istennel. Életgyónást végzett, és azutánól vallásos gyakorlatok közepette élte le életének utolsó húsz évét. A grosbois-i erdő csendjében Szent Ágostonhoz hasonlóan, mások okulására, papírra veti élete történetét, igaz egy kicsit világotaló hangulatban.³⁵

Lelki életének központjába az Eukarisztia került. A féltiszteleten és imádáson túllépve a Belőle való életet óhajtja. Vágyódik Krisztus után: „*Téged kívánlak, eléd szándékozom járulni, a te asztalodból részesülni, sőt téged magamhoz venni. Táplálj engem és alakíts át engem magaddá!*”³⁶ S amikor megáldozik, a boldogság öröme tölti el: „*Téged fogadtalak be, te pedig bennem vagy. Tedd, hogy én is mindenkor benned maradjak! ... Te pedig szenvedtél értem, föltámadtál értem, eljöttél hozzám. S ebből föl ismerem, hogy sokkal nagyobbak azok az orvosságok, amelyeket értem elkészítettél, mint mindaz, amit én önmagamtól magam ellen készíthetek. Mi mást kérjek hát, mint hogy békességben elaludjam és megnyugodjam.*”³⁷

A grosbois-i napok óta az egyház parancsai szerint szigorúan vallásos életet folytatott. Napirendjében délelőtt két szentmisén való részvétel, délután két kápolnalátogatás szerepel. Rodostóban már egyetlen lépést sem tett anélkül, hogy mennyei Atyjának törvényeihez ne mérte volna saját szándékát. Istenes gondolatait naponta lejegyezte.

³⁴ II. RÁKÓCZI Ferenc, *Fohászai*, 48.

³⁵ SZEKFŰ Gyula, *A százúzótt Rákóczi*, Holnap Kiadó, 1993, 32–37.

³⁶ II. RÁKÓCZI Ferenc, *Fohászai*, 45.

³⁷ II. RÁKÓCZI Ferenc, *Fohászai*, 53–54.

Írásbeli munkái is lehetővé tették, hogy állandóan Isten jelenlétében éljen. De bármennyire befelé fordult, mégis megmaradt politikusnak, „fejedelemnek.” Például Vallomásaiban az Istenhez szóló megható imákat átmenet nélkül követik a franciákkal és az oroszokkal folytatott tárgyalásai és a politikai események.³⁸

Rákóczi gyengeségének átérzésével, a régi erkölcsi botlásainak felelevenítésével, a folyton felmerülő önvád mardosásával Szent Ágostonhoz sodródott. Ő is, mint a nagy latin egyházatyja, a kegyelem szükségességét túlhangsúlyozta. Ez a 18. században a felsőbb egyházi körökben nem talált tetszésre, mivel a Rómával is dacoló janzenisták is ugyanezt tűzték zászlójukra. Rákóczit is megvádolták a janzenizmussal. Fájt neki, mert sohasem akart a Szentszékkel szembe szegülni, minden fenntartás nélkül tudomásul vette a janzenizmust elítélő *Unigenitus Dei Filius* pápai bullát is.³⁹ Bevallja, hogy nem rendelkezik nagy teológiai műveltséggel, Fohászaiban és Vallomásaiban csupán a saját lelkiéletének előrehaladásában szükséges isteni kegyelmet hangsúlyozta, minden teológiai irányzathoz való csatlakozás nélkül.⁴⁰ Az viszont nem tagadható, hogy a janzenista lelkeség hatott rá. Írásaiban (elsősorban a *Soliloquia in forma meditationum adventus Domini diebus* = Magányos elmélkedés az Úr eljövételének idején) egyértelműen felfedezhetőek. A kegyelemről vallott felfogása a jócselekedetek jelentőségének háttérbeszorításával, a szeretetnek a félelemmel való szembeállításával, a testi sanyargatás hangsúlyozásával, a túlzott pesszimizmusa stb. a janzenizmusra jellemző lelkeségre vall.⁴¹ De amikor a szerzetes cenzorok (egy domonkos és egy ferences atya) felfedik a janzenista „eretnek” tételeit, megdöbbenéssel veszi tudomásul, és nem ragaszkodik azokhoz. Sőt, a Vallomások végén ismét elutasítja: „*Bárki megtalálhatja benne (ti. írásaiban) igen sok kárhoztatott tétel szövegét, de nem értelmét, mert én az anyaszentegyházzal egységben elutasítom, megvetem és kárhoztatom.*” Igaz, hogy a kamalduli szerzetesek hatására a janzenizmusra jellemző rigorista szellemben élt, és a korszakban divatos janzenista tételeket tartalmazó francia nyelvű lelki könyveket olvasott, de vallomása szerint azokat „*úgy tekintetem, mint virágokat,*

³⁸ SZEKFŰ, *A száműzött Rákóczi*, 200–205.

³⁹ XI. Kelemen pápa (1700–1721) 1713-ban kiadott bullája.

⁴⁰ SZEKFŰ, *A száműzött Rákóczi*, 205–208.

⁴¹ KÖPECZI, 19–20.

*amelyekből a méhek a mézet, a pókok mérget szívnak, és ezért elvetvén a mérget, a mézet akartam szívni a te segítségével, Uram.*⁴²

II. Rákóczi Ferenc vallásosságának taglalásakor azonban nem hallgathatjuk el, hogy vallásosságában folyton kimutatja fejedelmi méltóságát. Franciaországban vagy Rodostóban nem száműzöttként, hanem fejedelemtént élt. Még az imádságok megfogalmazásánál is játszott a fejedelmet. Olyan alkalmakra (fejedelmi tanács ülésére, háború esetére, győzelemkor, vereségkor, stb.) ír imádságokat, amelyek száműzött életében soha nem fordultak elő. Vallásossága és politikai meggyőződése ily módon szorosan egybefonódott. Szekfű Gyula történésszel fogalmazva: „*Vallásos hite egész életére, a száműzetés vég nélküli éveire megszilárdította politikai álláspontját – politikai elvei viszont vallásos nézeteire gyakoroltak nem egy esetben eldöntő befolyást.*”⁴³ Ezért mint egy reneszánsz nagyúr érvényesíteni is akarta vallásosságát.⁴⁴

Elképzelése szerint az államban a legfőbb szerepet a vallásnak kell betöltenie. A korszakra jellemző abszolutista szellemben az uralkodó áll mindenek felett. Neki kell meghatároznia, hogy ki legyen a püspök, neki kell felvirágoztatnia az ország egyetemeit, a mesterségeket, de mindenekelőtt a mezőgazdaságot. Az általa vezetett állam kell hogy megszervezze a jó papságot, betartassa a zsinatok kánonjait, stb. Ezeket a tanácsokat a fejedelmi végrendelkezéseiből olvashatjuk, amelyekből hamar megállapíthatjuk, hogy szerinte az államgépezet működésében legfőbb szerepe a vallásnak van.⁴⁵

Amilyen imádsággal átszótt volt II. Rákóczi Ferenc élete, olyan volt a halála is! 1735. április 8. Nagypéntek. Hűséges kísérelője, Mikes Kelemen tudósít erről. „*Az Isten mára halasztotta halálát urunknak azért, hogy megszentelje halálának áldozatját annak érdemével, aki ma meghalt érettünk.*” Virágvasárnap még a Magyarország Védasszonyának szentelt templomhoz közeli házban szentmisét hallgatott. A mise után a megszentelt barkát a pap kezéből térdelve vette át. Csütörtökön nagy buzgósággal áldozott és a szent kenet feladásakor „*a szemeiből könnyhullatások folytak*”. Nagypénteken reggel három

⁴² KÖPECZI, 22.

⁴³ SZEKFŰ, *A száműzött Rákóczi*, 209.

⁴⁴ GLATZ Ferenc, *A Rákóczi-felkelésről*, in: *História*, 2003/3, 3–7.

⁴⁵ II. RÁKÓCZI Ferenc, *Politikai és erkölcsi végrendelete*, 362–364.

órákor „*az Istennek adván a lelkét, elaludt – mivel úgy halt meg, mint egy gyermek.*”⁴⁶

II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelemmé választásának 300. évfordulóján – Niederhauser Emil történésszel egyetértve – ajánlom, hogy a Rákóczi szabadságharcot és annak főszereplőit tárgyalva őszintébben és józanabban közelítsük meg nemzeti történelmünket.⁴⁷ Rákóczi Ferencben ne a nagy nemzeti hőst szemléljük, hanem a lelkiismeretében annyira vívódó, cselekedeteinek következményeit is mérlegelő, a befelé forduló – imádkozó – embert, *aki minden „tetteiben és szólásában az őszinteséget és igazságot követte”* és jóindulatában senki sem kételkedhetik.⁴⁸

⁴⁶ MIKES Kelemen, *Törökországi leveleiből*, Rodostó, 8. Aprilis, 1735.

⁴⁷ NIEDERHAUSER Emil, *Rákóczi és Kelet-európa*, in: *História* 2003/3, 13–15.

⁴⁸ *Vallomásai*, 148.